

בס"ד. יום ה' פ' בשלח, ט"ו בשבט, ה'תשל"ז*

הנחה

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים גו' (ומבאר שזהו) למען אנסנו הילך בתורתך אם לא¹. וידועים דיוקי רבותינו נשיאינו בכתוב זה², מהו הקשר דענין המן (לחם מן השמים) עם ענין התורה. ובפרט שאומר למען אנסנו אם יוכל להיות קבלת התורה, היינו שמנסיון זה ידעו אם ילך בתורתך אם לא, שבנסיון זה תלוי ענין קבלת התורה. וגם מהו לשון הילך בתורתך, הול"ל כבכ"מ לשון של לימוד, המתאים לתורה להיותה ענין של שכל, או הישמור תורתך וכיו"ב. עוד צלה"ב, דהנה מכיון שאומרים בחמשה עשר באייר³ הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, הרי מובן שזהו דבר חידוש לגבי הלחם מן הארץ שהיו אוכלים עד חמשה עשר באייר, ולכאורה אי"מ שהרי ישנה מעלה גדולה בהלחם מן הארץ שאכלו אז שהי' מהעוגות מצות שאכלו בארץ מצרים שע"ז נצטוו על מצות ומרורים יאכלוהו⁴, דענין המצה ה"ה קשור עם הגאולה, וכמבואר בדרושי פסח⁵ דענין המצה (הנה אע"פ שהו"ע של קטנות, מ"מ) הוא קטנות אבא וכמאמר⁶ אין התינוק יודע לקרות אבא כו' עד שיטעום טעם דגן, דעי"ז הי' הגילוי דנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם⁷, שמכ"ז מובן גודל העילוי דלחם מן הארץ, ואעפ"כ אומרים ש(אי"ז מספיק ו)ישנו חידוש שנתוסף דוקא ע"י הלחם מן השמים. עוד צלה"ב, דהרי החידוש דלחם מן השמים הי' בזה שבא שלא ע"י עבודת ויגיעת האדם כלחם מן הארץ, אלא כמ"ש הנני ממטיר לכם, היינו שבא מלמעלה, וא"כ אי"מ מהו הלשון ממטיר, הלא ענין המטר הוא לא כענין הטל שטל לא מיעצר⁸, אלא הוא תלוי בעבודת האדם, וכמבואר בדרושי האזינו⁹ החילוק בין יערוף כמטר לקחי ותזל כטל אמרת¹⁰.

בהנה במשנה תורה¹¹ כתיב ויאכילך את המן גו' למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, והיינו דנוסף לזה שענין המן הוא למען אנסנו הילך בתורתך גו', ישנו עוד ענין בהמן, שהוא למען

(* יצא לאור בשעתו, "ער"ח אדר, ה'תשל"ז").

(1) בשלח טז, ד.

(2) תו"א סה, סע"א ואילך. אוה"ת בשלח ע' תקצו. ועוד.

(3) בשלח שם א. וראה פרש"י שם (משבת פז, ב).

(4) בהעלותך ט, יא. וראה בא יב, ח.

(5) לקו"ת צו יג, ג ואילך. וראה אוה"ת בשלח ע' תקפט.

(6) ברכות מ, א.

(7) נוסח ההגדה.

(8) תענית ג, א.

(9) לקו"ת האזינו עג, ב ואילך. ובכ"מ.

(10) האזינו לב, ב.

(11) עקב ח, ג.

הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם. וצ"ל שייכות ב' הענינים זל"ז. עוד צלה"ב, דלכאורה יש בזה תמיהה גדולה ונפלאה, למה צריכים (אָנקומען) להמן כדי לידע שכל המציאות כולה תלוי' במוצא פי הוי', והרי לכאורה הוא דבר פשוט שלעולם הוי' דברך נצב בשמים¹², היינו שהמוצא פי הוי' שבכל דבר הוא המהווה ומחי' ומקיים אותו¹³, שענין זה הוא באמונה פשוטה אצל כאו"א מישראל שנקראו מאמינים בני מאמינים עוד בהיותם בארץ מצרים¹⁴, עאכו"כ לאחר היציאה ממצרים, שנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה בכבודו ובעצמו כו', ובפרט לאחר קריעת י"ס בשביעי של פסח שאז אמרו זה א-לי ואנוהו¹⁵, וא"כ ה"ז לכאורה בפשטות שעל כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, ומהו החידוש דהנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ויאכילך את המן גו' שעיי"ז דוקא באה הידיעה שלא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם.

ג) אך כללות נקודת הביאור בזה היא, דהחידוש דלחם מן השמים בא לאחר שיהי' הענין דלחם מן הארץ בתכלית העילוי שלו, ואעפ"כ אומרים שישנו עילוי גדול יותר בלחם מן השמים (כדלקמן). ועד"ז הוא בנוגע להחידוש דלמען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם, דאין הכוונה בזה להודיע שאין העולם ח"ו באופן שאין בעה"ב לבירה זו והלחם הוא מציאות בפ"ע, אלא שזה הי' ידוע בפשטות שהלחם מתהווה מפי הוי' שבו, ממכ"ע, אבל עדיין אי"ז הידיעה דאמיתית הענינים, שממוצא פי הוי' יחי' האדם.

ד) ויובן כ"ז בהקדם הביאור בהחילוק שבין לחם מן השמים ללחם מן הארץ כפי שהוא ברוחניות הענין. שזהו בדוגמת החילוק בעבודה בין תורה למצוות. דהעבודה דתורה היא באופן דהמשכה מלמעלמ"ט, הלא כה דברי גו'¹⁶ ואשים דברי בפיך גו'¹⁷, היינו שזהו דבר הוי' שנמשך למטה (לחם מן השמים). ולכן אין שייך בזה שינויים דהתורה היא נצחית¹⁸. משא"כ מעשה המצוות, הנה אע"פ שגם זה בא ע"י לימוד התורה וכמאמר¹⁹ גדול לימוד שמביא לידי מעשה, מ"מ הרי זה קשור בפעולת האדם שצריך לעשות מהקלף גשמי שיהי' הענין דתפילין, ומהצמר גשמי שיהי' הענין דציצית וכו' (שזהו"ע מן הארץ). ובתוספת ביאור יובן זה מב' הענינים כפי שהם בתורה עצמה (שהרי כל הענינים שבעולם תחלתם היא כפי שהם בתורה), שזהו תושב"כ ותושבע"פ²⁰. דבתושב"כ הרי כל אות וכל תג הוא מנוי וספור בדיוק, ואין

(12) תהלים קיט, פט.

(13) שעהיה"א בתחלתו.

(14) ראה שבת צז, רע"א.

(15) בשלח טו, ב. וראה פרש"י שם.

(16) ירמי' כג, כט.

(17) ישעי' נא, טז.

(18) תניא רפי"ז.

(19) קידושין מ, ב.

(20) ראה אוה"ת בשלח ע' תקצ.

שייך לומר בזה לא הוספה ולא גרעון ח"ו (מן השמים), משא"כ בתושבע"פ כתיב²¹ ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ועד באופן דועלמות אין מספר²², בל"ג, שזה בא²³ ע"י יגיעת האדם (מן הארץ) דיגעת ולא מצאת אל תאמין²⁴, דמכיון שהוא יגע כדבעי (כפי תביעת התורה) הרי דבר ברור שע"יז יש לו לפי אופן היגיעה, ועד לאופן של מציאה ומצאת. והנה כמו שהוא בקו התורה, כן הוא גם בשאר הב' קוין דגמ"ח (מצוות) ועבודה. דישנו חילוק זה (בקו הגמ"ח) בין עבודתו הרוחנית (מצוות) לעבודתו עם העולם באופן שצריך יגיעת נפש ויגיעת בשר כדי להפוך את העולם שיהי' דירה לו ית' בתחתונים. ועד"ז ישנם ב' ענינים אלו בעבודה גופא (שהיא הממוצע בין תורה לגמ"ח), דישנה העבודה דאהבה בתענוגים, ועד"ז העבודה דיום השבת, וקראת לשבת עונג²⁵, שענין העונג (דאהבה בתענוגים ודשבת) קשור עם ענין המנוחה, היינו שאין אז כל ענין היגיעה, וכמבואר בתניא²⁶ דאהבה בתענוגים ענינה הוא דוגמת מתן שכר כו', משא"כ העבודה, מלשון עבוד עורות²⁷ והעבודה דימות החול, שכללות ענין עבודות אלו הוא ע"י יגיעה ועבודה גדולה.

ה) **וזהו** ויאכילך את המן גו' למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, דבזה יובן דהחידוש דלחם מן השמים על לחם מן הארץ ה"ה אפי' כפי שהלחם מן הארץ הוא בדרגא הכי נעלית שבו (וכנ"ל דגם לחם מן הארץ ברוחניות הענינים הו"ע נעלה כו'). דהנה הקס"ד דעל הלחם לבדו יחי' האדם היא בדוגמת מה שאומרים דכללות הבריאה כולה היא באופן דעולם מלשון העלם והסתר²⁸ אע"פ שעולם על מילואו נברא²⁹. שזהו מפני ששם מתגלה רק הענין דממכ"ע (בלשון הזהר והקבלה). וע"ז אומרים דתכלית השלימות דבנ"י היא לידע שלא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, דמוצא הוא לשון מקור ושרש כמבואר בכ"מ³⁰, דבערך הענין דממכ"ע זהו"ע סוכ"ע, ובכללות יותר הו"ע שלמעלה מממלא וסובב, שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות, שזהו ע"ד ענין הטל דטל לא מיעצר³¹. וכדי שתהי' ידיעה זו, לכן ויאכילך את המן גו', דענין זה (דלחם מן השמים, מוצא פי הוי') נעשה דם ובשר כבשרו, היינו אַז דאָס האָט דורכגענומען גם את הדם ובשר כו'³².

(21) איוב יא, ט. וראה עירובין כא, א.

(22) שה"ש ו, ח ובשהש"ר עה"כ.

(23) ראה גם המשך תרס"ו ע' תה ואילך.

(24) מגילה ו, ב.

(25) ישעי' נח, יג.

(26) פי"ד.

(27) תו"א משפטים עו, א. וראה לקו"ת ויקרא ב, ד.

(28) לקו"ת שלח לז, ד.

(29) ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ד, ז.

(30) ראה לקו"ת צו יג, רע"ג (בענינו). מסעי צו, א. ובכ"מ.

(31) ראה לקו"ת עקב יד, ב.

(32) ראה תניא פ"ה.

ו) **וזהו** החידוש דלחם מן השמים, דאע"פ שכבר הי' לפניו הענין דלחם מן הארץ, וע"י היו גילויים נעלים ונפלאים, וכנ"ל דאין התינוק יודע לקרות אבא כו' עד שיטעום טעם דגן, ועד שהענין דלחם מן הארץ פעל (את הענין דידוע לקרות אבא) שכבר אמרו זה א"לי ואנוהו³⁵, מ"מ יכול להיות כ"ז (אך) בבחי' ממכ"ע. דאע"פ שלפי שעה הי' הענין דנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם⁷, ועד"ז בקרי"ס הי' גילוי נעלה יותר מגילוי הנבואה לגדול שבנביאים³³, מ"מ הרי הי' זה רק לפי שעה, אבל אח"כ היתה העבודה (מסודרת) מיום ליום ודרגא אחר דרגא, שמזה מוכח שזה שייך לממכ"ע, שבא בסדר והשתלשלות. ולכן כשהיו צריכים לקבל את התורה ובאופן כזה שנתחדש ע"י מתן תורה (היינו למעלה יותר מענין התורה שהי' לפניו, דקיימו כל התורה כולה עד שלא ניתנה³⁴), שזהו ענין התורה כפי שהיא בבחי' הליכה דוקא, דאמיתית ענין ההליכה הוא בל"ג³⁵ עד באופן דאי"ע, ועד באופן כזה שאפילו כשהגיע כבר להבל"ג שבתורה הרי זה גבול לגבי ענין התורה שצריך לבא אליו ע"י קיום הצינוי (שהוא גם נתינת כח) דמעלין בקודש³⁶, הנה כהקדמה לזה הי' צ"ל הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, שלמעלה מממכ"ע וכו'. ולכן הנה אף שכבר נמצאו אז בדרגא נעלית כנ"ל, והי' במצב שנק' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה³⁷, מ"מ נק' זה לכתך אחרי דוקא, שאי"ז ענין הפנימיות וכמבואר בארוכה במאמרים שלפנ"ז³⁸, ועד שכללות העבודה במשך זמן הגלות, ויתירה מזה כללות העבודה בעולמות בי"ע הנה הכל הוא בחיצוניות עתיק, ודוקא לע"ל יתגלה בחי' פנימיות עתיק³⁹. ומכיון שזהו חיצוניות עתיק (נק' לכתך אחרי, כי) אי"ז אמיתית ענין הפנים, ואמיתית ענין הפנים שבתורה הוא באופן שאין שם כלל מציאות דאחור, וכמו הלוחות שלא הי' בהם פנים ואחור (אלא כולו פנים⁴⁰) כמבואר לעיל³⁸ בארוכה, שזהו בחי' השיר שבתורה.

ז) **וזהו** הנני ממטיר גוי' למען אנסנו הילך בתורת גוי'. דבכדי לבא לבחינת הליכה בתורה, הנה לפניו צ"ל הענין דמן, וכמאמר המכילתא⁴¹ לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, והדיוק בזה הוא לאוכלי המן (וכנ"ל בפ"י ויאכילך את המן), שהמן צ"ל באופן שנעשה דם ובשר כבשרו. דענין המן הוא שלא הי' בו פסולת, שהוא למעלה לגמרי מסדר ההשתלשלות⁴², מכיון שהוא למעלה מממכ"ע ומסוכ"ע וגם למעלה מדרגא הג' (שלמעלה מממלא וסוכ"ע). וע"י שענין זה בא באופן דאכילה

(33) ראה מכילתא ופרש"י עה"פ.

(34) יומא כח, ב.

(35) ראה ד"ה צאינה וראינה תר"ס. ובכ"מ.

(36) ברכות כח, א. וש"נ.

(37) ירמי' ב, ב. וראה גם המשך תרס"ו ס"ע רמא ואילך.

(38) ד"ה באתי לגני שנה זו פ"ז ואילך. פ"י (לעיל ס"ע שפז ואילך. ע' שצג ואילך).

(39) פע"ח ש' הק"ש פט"ו.

(40) שבת קד, א. וראה ירושלמי שקלים פ"ו ה"א.

(41) עה"פ בשלח טז, ד.

(42) ראה תר"א סה, סע"ב ואילך. פט, א. אוה"ת שם ע' תקצט ואילך. תרלה. ובכ"מ.

ונעשה דם ובשר כבשרו, הנה עי"ז נהי' הענין דאנסנו, ד[כמבואר בכמה דרושים⁴³ וגם בספרי השרשים הרי] אנסנו הו"ע של הרמה והגבהה כמו ארים נסי⁴⁴, כי ע"י אכילת המן מגביהים אותו למעלה מכל סדר ההשתלשלות שעיי"ז באים לבחי' ההליכה בתורה. וזהו⁴⁵ מ"ש⁴⁶ עומר לגולגולת דוקא, דענין הגולגולת הוא למעלה אפילו מהראש, וכמ"ש⁴⁷ שאו את ראש כל עדת בני ישראל גוי' לגולגולתם, היינו⁴⁸ שהרמת הראש (שאו את ראש) היא לגולגולתם שלמעלה מהראש, וזה הי' גם ענין המן שהי' עומר לגולגולת דייקא, כי ענינו הוא לפעול בישראל הידיעה דלא על הלחם לבדו (ממכ"ע) יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, וכמשנת"ל.

ח) **ולהבין** לשון ממטיר דוקא, הנני ממטיר לכם גוי', הנה יובן זה מהמבואר בלקו"ת בדרושי פ' עקב⁴⁹, דאף שבכללות הנה המן הוא בחי' טל (כנ"ל), אעפ"כ נתגשם עד שדכו במדוכה ובשלו בפרור⁵⁰, ועד שאפי' בצדיקים שאצלם הי' אכילת המן בלי טרחא, מ"מ הי' צ"ל ולקטו מעל פתח האוהל⁵¹, ואח"כ הי' צ"ל האכילה כפשוטה, ועד שמבואר בראשונים⁵² שהי' גם ענין הברכה המוציא לחם מן השמים או בנוסח אחר וכו'⁵². אבל מ"מ, ע"י שראו ואכלו המן ששרשו הוא מטלא דבדולחא, ונמשך למטה עד שנתגשם [כמבואר בדרושי כ"ק אדה"ז משנת תקס"ח ועוד⁵³], עי"ז יודע להם שלא על הלחם לבדו יחי' האדם⁵⁴, היינו (לא שאי"צ להיות ענין אכילת הלחם, אלא שצריך להיות אכילה (שלכן נתגשם המן), אמנם השלילה היא שאין זה על הלחם לבדו, היינו בחי' ממכ"ע שבזה (כמשנת"ל), אלא על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם, ע"י שהמוצא פי הוי' מתלבש בהלחם, כמו שהמן נתגשם כו'. וכמ"שנ בתורה שהיא נעלמה מעיני כל חי⁵⁵, ואהי' שעשועים לפניו גוי'⁵⁶,

(43) ראה גם תו"א ע, סע"ד.

(44) ישעי' מט, כב.

(45) ראה אוה"ת שם ע' תקצד. ס"ע תרא ואילך.

(46) בשלח טז, טז.

(47) במדבר א, ב.

(48) ראה לקו"ת ר"פ במדבר.

(49) יד, א.

(50) בהעלותך יא, ח.

(51) ראה יומא עה, א.

(52) הרמ"ע מפאנו בס' מאמר שבתות ה' ח"ב בתחלתו בהמשך דבריו ע"ד הסעודה דלעת"ל כותב שכן יברכו אז על המן (השמור בצננת). ובס' חסידים (הוצאת מק"ן) סי' תתת"מ: על המן היו מברכים הנותן לחם מן השמים. וראה זח"ב (סב, ב): נפקי ולקטי ומברכאן שמא קדישא עלי' (ובאוה"ח — מהרמ"ק — היינו ברכת המוציא) כו' ומברך למלכא קדישא (שם — היינו ברכת המזון). — וכנראה (כיון שלא הזכירו את הרמ"ק) שלא הי' זה לעיני כמה דסקו"ט בכ"ז (הובאו בשד"ח כללים כ' כלל ק. נפש חי' — מרגלית — לאו"ח סר"ד סי"ג. תוי"ש ח"ד בסופו).

(53) ראה סה"מ תקס"ח ע' לו. וראה סה"מ תקס"ב ע' סג (בנוגע לטל). הנחות הר"פ ע' עת. וראה תו"ח בשלח שג, סע"א [בהוצאה החדשה — ח"א רי, ב ואילך].

(54) ראה תו"א (פט, א), שגם לאחר שנתגשם ונעשה מזון גשמי "מלובש בו אורות העליונים ממש. ולכן הוא ג"כ למטה .. אין בו פסולת". ובד"ה והריחו (בסה"מ אתהלך-ליאזנא ע' רלה ואילך) נראה דהמן למטה הי' מהות השפע דלמעלה.

(55) איוב כח, כא.

(56) משלי ח, ל.

ומשם נסעה וירדה בסתר המדרי' ממדרגה למדרגה כו' עד שנתלבשה כו' בדיו על הספר⁵⁷, באותיות התורה⁵⁸.

ט) וזהו כללות הענין דהנני ממטיר לכם לחם מן השמים, דאע"פ שישראל היו לפנ"ז ברום המעלות, הנה אעפ"כ, כשהנני ממטיר לכם לחם מן השמים הרי אין דרגתם שלפנ"ז מגיעה להמעלה שצריכה להיות אצלם ע"י ענין זה. הן בנוגע ללימוד התורה, שצ"ל באופן של הליכה, הילך בתורתי (שלי דוקא ע"ד החילוק דמצוות הוי' ומצוות⁵⁹), ובפרט ע"פ המבואר בתו"א⁶⁰ דבההליכה שבפסוק זה (הילך בתורתי) ישנם ב' הענינים דמלמעלמ"ט ומלמטלמ"ע, והן בנוגע להעבודה דכל מעשיך יהיו לשם שמים ובכל דרכיך דעהו⁶¹, שכללות צרכי האדם נק' בשם אכילה⁶², הנה ע"י המן נפעל דאע"פ שיודע שלחם זה יש קס"ד לומר שעליו לבדו יחי' האדם, כי הכוונה היא ללחם זה כמו שהוא בתכלית השלימות (כמשנת"ל), אעפ"כ הרי זהו רק לחם מן הארץ, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם. ובזה גופא למען הודיעך דייקא, היינו שאין זה רק באופן של אמונה, כ"א ידיעה ובתכלית השלימות ידיעה, שיודע בעת אכלו את הלחם שאז מקבל חיות ממוצא פי הוי' שע"י יחי' האדם.

י) והנה התורה היא נצחית¹⁸, ולכאורה צלה"ב במה הנצחיות של כל הפרטים ושל כללות הענין דהנני ממטיר לכם לחם מן השמים. עוד צלה"ב, דהנה איתא בברכות⁶³ משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן (שלכן אומרים הזן לשון נסתרי⁶⁴) יהושע תקן להם ברכת הארץ (על הארץ ועל המזון, ארץ דמפקא מזון⁶⁵), ומחוייבים גם עתה, שהברכה הראשונה דברכת המזון היא ברכת הזן שהיא על המן. והענין הוא כמשנת"ל⁶⁶ בארוכה, דאפילו כשהעבודה היא (מאיזה טעם שיהי') רק ביחודת, מ"מ צריכים עכ"פ מזמן לזמן גם להארה מיחודת⁶⁷ ועד שזה יפעול בגלוי. ועד"ז כשהעבודה היא רק באופן דאתכפיא, מ"מ צ"ל ההתבוננות עכ"פ בהשגה גם בהענין דאתהפכא. ועד"ז הוא בלימוד התורה, דאף שעיקר הלימוד הוא לכאורה בנגלה דתורה, ששם הוא ענין היגיעה, אעפ"כ מוכרח להיות גם הענין

57) תניא פ"ד.

58) לקו"ת שם (עקב יד, א) — דמה שנתגשם המן הוא דוגמא להתלבשות התורה באותיות גשמיות.

59) לקו"ת במדבר ט, ג. ובכ"מ.

60) סה, ג.

61) אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג.

62) ראה סנהדרין לח, א: כדי שיכנס לסעודה מיד כו', ובפרש"י שם.

63) מח, ב.

64) תו"א טו, ב. לקו"ת עקב יד, ג.

65) ברכות מט, א.

66) ד"ה באתי לגני שנה זו פ"ז. פי"א ואילך (לעיל ריש ע' שפט. ע' שצד ואילך).

67) ראה אוה"ת שבהערה 5 שענין המן הוא ד"ע, שהו"ע יחודת עמבואר באוה"ת שם ע' תקצא. ושם,

די"ל ששרש המן הוא למע' מב' הדעות דיחודת ויחוד"ע.

דפנימיות התורה⁶⁸, וכמבואר בארוכה בקונטרס עץ החיים⁶⁹ ובכמה דרושים. ואדרבה, הענין דפנימיות התורה הו"ע דמלח שע"י הוא קיום כל הלימוד. וכדאיתא בשבת⁷⁰ משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטים לעלי' [היינו ענין החטים כפי שהוא באופן נעלה] כו' עירבת בהם קב חומטין א"ל לאו כו', היינו שכלי ענין המלח⁷¹, אין קיום אפי' לכור של חטים ושבעלי'. ועד"ז הוא בכללות העבודה דעולמות בי"ע, הרי אמרו"ל שצ"ל כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד⁷², היינו שצריכים לזכור מה שאין בלבך (של יעקב, אצילות) אלא אחד, וזה פועל שאין בלבנו (השבטים, בי"ע) אלא אחד כשם שאין בלבך כו'. והיינו דנוסף לזה שישנו הענין דועד, יש לו גם הענין דאחד. דאף שהענין דועד הוא המשכת מלכותו של הקב"ה בכל העולמות כולם, מ"מ אין זה מגיע להענין דאחד, כי אף שועד בחילופי אתון אחד⁷³, הרי אין זה מגיע להאתון כפי שהם קודם החילוף, וכמובן מהמבואר בשער היחוד והאמונה⁷⁴ ענין החילופים כו'.

(יא) **ובזה** יובן הנצחיות שבענין המן (דהתורה היא נצחית), דהיינו שבכל מקום ובכל זמן ובכל מעמד ומצב שיהודי נמצא, צריך לדעת שזה שיש לו הלחם מן הארץ, היינו כל הענינים שמקבל ע"י שעושה כלי בדרך הטבע, בכל מלאכתך אשר תעשה⁷⁵, הנה לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם. כי בהענין שמקבל בדרך הטבע ישנו שם המוצא פי הוי' שהוא השרש ומקור דכל הענינים כפי שהוא באלקות, עד למקור כל המקורות ושרש כל השרשים, שזה בא בהעשי' דכל מלאכתך אשר תעשה בעולם הזה התחתון בזמן הגלות ובחושך כפול ומכופל. ועד"ז הוא גם בעבודתו, דאע"פ שעבודתו היא באופן דאחרי ה"א תלכו⁷⁶, באופן דיחוו"ת ובאופן דאתכפיא, מ"מ יש לו הנתינת כח מענין המן, ועד שזה בא בגלוי. וכמובן מהמבואר⁷⁷ בענין דלגבי משה מילתא זוטרתא היא⁷⁸, שלכן היא מילתא זוטרתא גם אצל כאו"א מישראל, הנה עד"ז הוא בענינו דהנני ממטיר לכם לחם מן השמים שהוא בזכות משה⁷⁹, ומשה תקן ברכת הזן, שלכן ישנו זה אצל כאו"א מישראל בכל מקום ובכל זמן ובכל מעמד ומצב שיהי'. וכמו שהוא בעבודה בכלל, כן הוא גם בלימוד התורה, דבאיזו דרגא בלימוד התורה שיהי', אפי' כשהתינוק

(68) ראה אוה"ת בשלח (ס"ע תרו ואילך. תריז ואילך. תרמח) שענין המן בתורה הוא פנימיות התורה. וראה זח"ב קפג, ב: ומגו ההוא נהמא (מן) הוו ידעין ומסתכלין ברוי דאורייתא.

(69) פי"ג ואילך.

(70) לא, סע"א. וראה לקו"ת ויקרא ו, א.

(71) ראה פרש"י שבת שם. לקו"ת שם.

(72) פסחים נו, א.

(73) זח"ב קלד, א. שעהיוה"א פ"ז.

(74) פ"א. פי"ב.

(75) פי' ראה טו, יח.

(76) ראה יג, ה.

(77) תניא פמ"ב.

(78) ברכות לג, ב.

(79) תענית ט, א.

שמתחיל לדבר שמלמדים אותו תורה, הנה אומרים תורה צוה לנו משה⁸⁰, שבלמוד ודיבור זה יש לו כבר הענין דמשה, וכמבואר לעיל שענין המן שייך להכרה וידיעה שזהו"ע התורה, וממשיך ענין זה למטה עד שנעשה דם ובשר כבשרו ברוחניות, ועד שנעשה דם ובשר כבשרו גם בגשמיות כפשוטו⁸².

(ב) **והנה** גילוי ענין זה הוא ע"י הפצת המעיינות דפנימיות התורה חוצה, שבא בגלוי עכ"פ בידיעה, עכ"פ באופן של עומר, במדידה והגבלה, שלכן כתיב לשון ממטיר (ולא טל כבכל המקומות). וזה פועל שכמו שהי' בענין המן בפעם הראשונה, שהי' עומר לגולגולת (כמשנת"ל) ואח"כ אכלו אותו ונהי' דם ובשר כבשרו גם בעקב שברגלים, הנה כן גם עתה מתגלה ענין הגולגולת הנ"ל. וכמשנת"ל דבכל מקום ובכל זמן ובכל מעמד ומצב שיהי', הרי החל מהענין בעבודה, הנה אף שבגלוי ישנו אצלו הענין דועד, מ"מ יודע שכשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, כי בלבבו פנימה ישנו הענין דאחד ממש, דלא ככחיצוניות שיש אצלו הענין דחילופי אתוון אחד, ועד"ז הוא גם בתורה, דמשהתינוק מתחיל לדבר כו' מלמדו תורה צוה לנו משה, ועאכו"כ כשכבר גדל בלימוד התורה ויש לו הענין דפנימיות התורה, הנה זה מגלה אח"כ הפנימיות דעולם. וזה נעשה ההכנה קרובה ומביא אח"כ את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יהיו הענינים דפנימיות עתיק בגלוי, ועד שיהי' אז ולא יכנף עוד מוריך⁸¹, ויהי' הגילוי פנים בפנים כמבואר בתניא פל"ו. וכבר הי' מעין זה בעת מתן תורה, שאז הי' בפעם הא' הענין דלמען אנסנו, הגבהה באופן שיהי' הליכה בתורה ילך בתורת, וכמו שהי' מעין זה בשעת מתן תורה יהי' זה בגלוי ממש ובקרוב ממש בימות המשיח [אע"פ שעיקר קבלת השכר הוא באלף השביעי, כמבואר בתניא שם בהגה"ה], בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

(80) סוכה מב, א.

(81) ישעי' ל, כ.